

OKUMA KÜLTÜRÜ EDİNME SÜRECİNDE HANGİ KİTAPLARDAN NASIL YARARLANILMALIDIR?¹

Which Books are to Benefit from and How in The Process of Gaining a Reading Culture?

A. Özgül İNCE SAMUR

Dr. Öğr. Üyesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, ozgulince7@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 15 Ağustos 2018

Kabul: 28 Kasım 2018

Anahtar Kelimeler:

Okuma kültürü edinme süreci, yazınsal kitaplar, öğretici kitaplar, çocuk edebiyatı.

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Okuma kültürü edinme süreci, bireyin doğumu- ergenlik döneminin sonu yani 0 ile 14 yaş arasındır. Bu süreci en etkin şekilde devindirebilmek için çocukları, çocuk edebiyatının nitelikli ürünleriyle buluşturmak gerekir. Bu ürünler, yazınsal ve öğretici olarak iki temel türde ele alınabilir. Her iki türde de kitaplar, çocuk edebiyatının temel ilkelerine bağlı olarak çocuğun yaş, gelişim düzeyi ve ilgi alanına uygun olmalıdır. Yazınsal kitaplar daha çok, sanatçı duyarlılığıyla okuyanda estetik zevk oluşturabilmeli, öğretici kitaplar ise sezinletici bir yaklaşımla çocuğun bilişsel gelişimini devindirebilmelidir. İşte bu çalışmada, 0-14 yaş süreci; okulöncesi dönem: 0-2 yaş, 2-4 yaş, 4-6 yaş, ilkökul dönemi: 6-8 yaş, 8-10 yaş ve ortaokul dönemi: 10-12 yaş ve 12-14 yaş olmak üzere yedi aşamada ele alınmıştır. Her aşamada, yazınsal ve öğretici kitaplardan rastgele seçme yoluyla kitaplar önerilmiş ve içeriklerinden bir kitap kısaca tanıtılmıştır. Öte yandan bu süreçte bu kitaplardan nasıl yararlanılması gerektiği, aileye ve öğretmenlere düşen sorumluluklar, okuma uygulama örnekleri yer almaktadır. Bu çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma, tarama niteliğinde olup kaynak taraması yoluyla alanyazın taraması ve incelemesi yapılmıştır. Çalışmaya ilişkin veriler, belgesel tarama ile gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede alanyazına ilişkin kaynaklar tarama yoluyla elde edilerek, çalışmanın ilgili bölümlerinde kullanılmıştır. Sonuç olarak bireyin okuma kültürü edinme sürecinde çocuk edebiyatının nitelikli ürünleriyle etkili bir şekilde buluşmasının önemi ortaya konulmuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 15 August 2018

Accepted: 28 November 2018

Keywords:

The process of gaining a reading culture, literary books, instructive books, children's literature.

© 2018 PESA All rights reserved

ABSTRACT

The process of gaining a reading culture is between the ages of 0 and 14, in other words, the period starting from birth till the end of puberty. It is necessary to provide children with quality works of children's literature in order to impel this period most effectively. These works could be classified in two different kinds which are literary and instructive. In both kinds, books should be appropriate to a child's age, development and interest level based on the basic principles of children's literature. Mostly literary books need to create an aesthetic pleasure for the reader who reads with an artistic sensitivity, while instructive books should impel a child's cognitive development with an anticipating approach. In this study, the period of 0-14 ages is analyzed at seven stages; pre-school period: 0-2 ages, 2-4 ages, 4-6 ages, primary school period: 6-8 ages, 8-10 ages and secondary school period: 10-12 ages and 12-14 ages. At each stage, randomly selected literary and instructive books are recommended and one book among them is introduced briefly. On the other hand, it is explained how to benefit from these books in this process, and also the responsibilities on families and teachers, and some reading practices are included. Survey method is used in this study. Literature review and analysis is carried out by survey method. The data regarding the study is gathered by documental survey. In this context, the resources about the literature are obtained through survey and used in related parts of the study. As a result, it is proved how important it is to introduce individuals with quality children's literature works deliberately through the process of gaining a reading culture.

¹ Bu çalışma, İnce Samur, A. Ö. (2014). "Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi" adlı doktora tezinden üretilerek oluşturulmuştur.

GİRİŞ

Okuma kültürü edinme, bireyin doğduğu andan başlayarak ergenliğe uzanan süreci kapsar. Bu dönemde nitelikli kitaplarla çocukları buluştururken aynı zamanda onların yaş ve gelişim özellikleri de ön planda tutulmalıdır. Çocuğun okuma kültürü edinme süreci ardışık bir süreçtir; birbirine bağımlı ve birbirini bütünleyen becerilerin kazanılmasını gerekli kılar. Aşamalı bir sıra izleyen bu sürecin ilk basamağı (becerisi), “dinleme alışkanlığı” edinmedir. Bu alışkanlığın ardından, “okuma yazma becerisi” edinilir. Bu beceriyi de “okuma alışkanlığı becerisi”, “eleştirel okuma becerisi” ve “evrensel okur-yazarlık becerisi” izler (Sever, 2010:24). Bu bağlamda, bireyin erken çocukluktan başlayarak nitelikli kitaplarla etkileşime geçmesi sağlanmalıdır.

Çağdaş toplum olmanın gereklerini yerine getirebilmek, düşünen ve sorgulayan bireyler yetiştirmekle doğrudan ilişkilidir. “Çağdaş insanı belirleyen özelliklerin başında okur-birey olmanın geldiği de söylenebilir” (Dilidüzgün, 2008:66). Bu amaçla, bireyin okulöncesinde okuma sevgisi, ilkokulda okuma alışkanlığı ve ortaokulda okuma kültürü kazanması ve bu kültürü yaşam biçimi haline getirmesi gerekmektedir. Okumanın, ilgi düzeyinden yaşam biçimine geçebilmesi, bireyin okuma eylemini yaşamının bir parçası olarak içselleştirmesine bağlıdır.

Okuma kültürü edinme sürecinde dizgeli, sürekli ve bütünleyici bir anlayışın egemen olması önemlidir. Sever (2007:108)’in belirlemesiyle okuma kültürü, “Yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendine sunduğu iletileri paylaşma, sınıama, sorgulama yeterliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu”(…) davranışlar bütünüdür. Yılmaz(2009:134)’a göre, okuma kültürü, “Bir bireyin, bir toplumsal grubun ya da bir toplumun okuma eylemi ile ilişkilerinin düzeyi ve niteliği anlamına gelir. Bir başka deyişle, okuma kültürü, sözü edilen birey, grup ya da topluma ait yaşam biçiminin ‘okuma’ alanına yansıyan bölümüdür. Kısaca, okuma kültürü, okuma eylemine ilişkin bireysel ve toplumsal yaşama biçimidir”. Bu nedenle okumayı, bireysel olduğu kadar toplumsal bir eylem olarak da algılamak gerekir. Bu süreçte özellikle bireyin dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimlerinin etkisi ele alınmalıdır.

Okuma kültürü edinme, birbirini bütünleyen ardışık bir süreçtir. Bireyin doğduğu andan başlayarak ergenlik dönemine uzanan 0-14 yaş sürecinde okuma kültürü edinmesi sağlanabilir. Bunun için birey, nitelikli kitaplarla doğru yaşta karşılaşmalıdır. İşte bu çalışmanın temel problemi, okulöncesinden ortaokul döneminin sonuna kadar hangi kitaplardan nasıl yararlanılması gerektiğine ilişkin dönütler vermektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın ana amacı, okuma kültürü edinme sürecinde hangi kitaplardan nasıl yararlanılması gerektiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, okulöncesi-ilkokul ve ortaokul dönemlerindeki çocukların gelişim özelliklerini de belirtmek gerekmektedir. Çünkü okuma kültürü edinme sürecinde nitelikli kitaplardan yararlanmak kadar çocuğun yaş ve gelişim özelliklerini de göz önünde tutmak gerekir. Bu bağlamda 0-14 yaş arasındaki süreç, okulöncesi: 0-2, 2-4, 4-6; ilkokul: 6-8, 8-10; ortaokul: 10-12, 12-14 yaş olmak üzere alt dönemlere ayrılarak gelişim özellikleri, çocuk edebiyatının nitelikli kitapları ve bu kitapların nasıl okutulması gerektiğine ilişkin dönütler yer almaktadır.

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni (Modeli)

Bu çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2012:77)”. Çalışma, tarama niteliğinde olup kaynak taraması yoluyla alanyazın taraması ve incelemesi yapılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışmaya ilişkin veriler, belgesel tarama ile gerçekleştirilmiştir. “Belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar” (Karasar, 2012:183). Bu çerçevede alanyazına ilişkin kaynaklar tarama yoluyla elde edilerek, çalışmanın ilgili bölümlerinde kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Çözümlemesi/ Yorumlanması

“0-14 yaş”, okulöncesi, ilkokul ve ortaokul olmak üzere üç temel eğitim- öğretim süreci kapsamında ele alınmıştır. Okulöncesi dönemi, 0-2 yaş, 2-4 yaş ve 4-6 yaş olmak üzere üç evrede; ilkokul dönemi, 6-8 yaş ve 8-10 yaş olmak üzere iki evrede; ortaokul dönemi ise 10-12 yaş ve 12-14 yaş olmak üzere iki evrede incelenmiştir. Her evrede, çocukların gelişim özellikleri; kitapların taşınması gereken özellikler; öğretici ve yazınsal kitap örnekleri ve tanıtımları; bu kitaplardan nasıl yararlanılması gerektiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

OKULÖNCESİ DÖNEM

1. 0-2 Yaş Dönemindeki Çocukların Kitaplarla Tanışması için Hangi Kitaplardan, Nasıl Yararlanılmalıdır?

Her gelişim döneminde olduğu gibi 0-2 yaş döneminde çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun kitaplarla tanıştırılması gerekir. Bu kitaplar çocuğun kitapla buluşmasındaki ilk uyarılar olacağı için özenle seçilmeli; onun dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimini önceleyen bir yaklaşım yeğlenmelidir.

Bu dönemde (0-2 yaş), San Bayhan ve Artan (2009: 15)'ın belirttiği gibi, “fiziksel motor becerilerin büyüme ve gelişmesi hızlıdır; öğrenme ve anımsama becerisi yaşamın ilk haftalarından itibaren mevcuttur; anne-baba ve diğerlerine bağlılık, ilk yılın sonuna doğru oluşur; kişisel farkındalık ikinci yılda gelişir; kavrama ve konuşma hızlı gelişir; diğer çocuklara karşı ilgi artar”. Bu özellikler bağlamında, bu dönemde çocuk, yaşam alanına oyun aracılığıyla doğrudan girebilecek “oyuncak kitaplar” ile buluşturulmalıdır. Bunlar, çocuğun ilgisini çeken, sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış resimli kitaplardır. Öte yandan *sesli kitaplar*, *banyo kitapları* (yırılmayacak özellikte bezden yapılmış) ve çocuğun el-göz yapısına uygun boyutlarda hazırlanmış *özel kesimli* (nesneleri simgeleyen; kedi, ağaç, ev vb.) kitaplardır. Bu kitaplar gelişimsel özellikleri önceleyen bir yaklaşımla ve çocuğun merak, öğrenme gereksinimlerine yanıt verecek şekilde yaşamına sokulmalıdır. Çocuklar, yakın çevrelerindeki tanıdığı gördüğü nesnelere ve devinimlerin/ eylemlerin yer aldığı görsel dilin ağırlıkta olduğu kitaplarla buluşturulmalıdır.

Kişisel farkındalığı ve diğer çocuklara karşı ilgisi oluşmaya başlayan çocuk için kitaplar bir iletişim aracı olarak da yaşamında yer alır. Kendisini tanımada ve çevresini algılamada görsel dilin olanaklarıyla zenginleştirilmiş, eylemlerle yapılandırılmış (yeme, içme, eğlenme, koşma, oynama gibi) kitaplar, çocuğun duyu-devinim ve kavramsal gelişimine yardımcı olur. Bu bağlamda 0-2 yaş dönemi görsel okuma çerçevesinde yapılır. Kısaca bu dönemde, kavram tanıtımı ve resimlere bakma önemlidir.

Doğum öncesi gelişimden sonra, bedensel gelişimin en hızlı olduğu dönem, doğumdan sonraki ilk yıldır. Bir yaşın sonunda çocuk, doğum boyunun yaklaşık yarısı kadar uzar. İki yaşına kadar ise doğumdaki boyunun üçte ikisini kazanır. Bebek doğduğunda, vücudunu kontrol edecek güçte değildir. Vücudun denetim altına alınması, büyüme, olgunlaşma ve öğrenmeyi gerektirir. Bebek, başlangıçta iki hareket yapmaktadır. Bunlar: 1. Refleksif hareketler, 2. Denetimsiz, genel vücut hareketleridir. Ancak bebek, vücudunu çok hızlı bir şekilde kontrol altına alır ve iki yaşında psiko-motor gelişimde önemli bir ilerleme olur (Senemoğlu, 2005:23). Kalem kullanma becerisinin gelişmesinde çocuklar düzenli bir ilerleme gösterirler. Yaklaşık olarak 2 yaşında ilk kez kâğıda, kalem ile dokunarak bir işaret yapabilirler. Bu karalamalarda, ilk 2-3 hafta hep dikey çizgiler çizerler ve ondan sonra yatay çizgilere başlarlar (Bilgin, 2012:66). Bu nedenlerle 0-2 yaş döneminde çocuğun kitapla buluşması bir yetişkinin yardımıyla sağlanabilir. Çocuğa yaş ve gelişim düzeyinin üzerinde sorumluluklar vermek, onu kitaptan ve okuma ediminden uzaklaştırabilir. Bu doğrultuda anne ve babalar, çocuğa bu bilinç ve sorumlulukla yaklaşmalıdır.

Genel bağlamda 0-2 yaş sürecinde nitelikli kitaplarla, çocuğun gelişim özelliklerini iyi bilerek, doğru zaman ve ortamda, onun kitaba karşı ilgisini uyandıracak sesli ve hareketli anlatımlarla kitaba yönelmesini sağlamak temel yaklaşım olmalıdır. Başka bir söyleyişle çocuğun kitapla tanıştırılmasındaki tüm sorumluluk, çocuğun yakın çevresindeki yetişkinlerdedir.

1.1. Kitap tanıtımı

1.1.1. Öğretici kitap: “Alara’nın Bir Günü”, Yazar: Müren BEYKAN, Çizen: Huban KORMAN, Günışığı Kitaplığı, 2004.

Alara’nın Bir Günü, İlk Kitabını Kendin Boya Dizisi ile 0-2 yaş çocuklarına ilk uyarın olarak seslenmektedir. İlk sayfadan başlayarak daha çok eylem bildiren kısa tümcelerin yer aldığı kurgusal anlatım ve buna ilişkin olarak diğer sayfada çocuğun boyama yapması için çizgilerden oluşan görsel metin yer almaktadır. Belirtilen görsel metinlerin, çocuğun düş ve düşünce dünyasını sınırladığı söylenebilir. Ancak 0-2 yaş çocuğunun gelişim özellikleri göz önüne alındığında çizgileri, renkleri ve sözcükleri yeni tanıyan bir çocuk için ilk adımlar olarak öngörülebilir. Sözü edildiği gibi ilk sayfadaki tümceler, bir çocuğun güne başlamasını örneklendirmektedir:

İşte, Alara uyanıyor!

Yepyeni bir güne başlıyor.

Kalkmalı, gerinmeli,

Pembe elbisesini giymeli.

Anneye, babaya öpücüklerden sonra,

Bir süre aynada kendini süzmeli.

Ve günün en önemli sorununu çözmeli:

Acaba, bugün Alara saçını neyle süslemeli? (Beykan, 2004:2).

Fotoğraf 1:

Beykan, 2004

Kitabın ilk sayfasında yer alan metinde, çocuğun yaşama sevinciyle yaşama gözlerini açması kısa, eylem bildiren tümcelerle özlü bir şekilde dile getirilmektedir. Çocuğun *en önemli sorunu* olarak “saçlarını nasıl süsleyeceği” belirlemesi ise çocuğun yaşama ilişkin heyecan ve merak dolu dünyasına örtük anlamda gönderme yapmaktadır. Kitap, kendini önemli ve değerli duyumsaması beklenen bireyin, özellikle çocuğun, yaşama ilişkin duyarlılığını içsel bir döngüyle devindirmesine yardımcı olmaktadır.

Başkahraman Alara’nın, uandıktan sonra bir gününü nasıl geçirdiği, devinim bildiren eylem tümceleriyle anlatılmaktadır. Alara, günün sonunda yatağa girdiğinde ise okuma eylemi, soru işareti bildiren şu tümcelerle çocuğun yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak yer alır:

Bakalım, hangi kitap okunacak,

Alara’yı Pinokyo mu, Şeroks mu uyutacak?

Annesine verdiği son öpücükten sonra,

Uykuya dalar Alara, sarılıp tavşanına.

Hepinize iyi geceler!

Yarın sabah bizi kim bilir,

Ne güzel şeyler bekler! (Beykan, 2004:4).

Fotoğraf 2:

Beykan, 2004

Sevgi, paylaşım, aile, kitap okuma gibi birçok kavramı çocuğun merak dolu dünyasına devinimli bir ezgiyle anlatan bu satırlarla çocukların dünyasına duyarlıkla örülü bir yolculuk yapılır. Renk ve çizginin yardımıyla görsel metnin işe koşulmasıyla çocuğun kitaba karşı olumlu izlenim edinmesine olanak sağlandığı düşünülmektedir.

1.1.2. Yazınsal kitap: “Orada Ne Var, Miffy?”- Yazar: Dick Bruna, Remzi Kitabevi, 2007.

Fotoğraf 3:

Bruna, 2007

Orada Ne Var Miffy? Hollandalı yazar Dick Bruna tarafından okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanmış bir kitaptır. Birçok serisi bulunan bu kitap, çocuğun renk, şekil, çizgi, resim gibi uyarılarla tanışmasını sağlar. Öte taraftan çocuğun kavram ve algı gelişimini de desteklemektedir.

Fotoğraf 4:

Bruna, 2007

0-2 yaş döneminde, çocukların nitelikli edebiyat ürünleriyle tanışmaları, kitaba ilişkin ilk duyarlılığın oluşmasında temel basamaktır. Bu bağlamda estetik uyarımlarla, çocuğa göre hazırlanmış çocuk edebiyatı yapıtları yetişkinlerin sorumluluğunda 0-2 yaş döneminde çocuklarla buluşturulmalıdır.

2. 2-4 Yaş Dönemindeki Çocukların Kitaplarla Arkadaşlık Kurması İçin Hangi Kitaplardan, Nasıl Yararlanılmalıdır?

Bu dönemde, bileşik cümle kurma becerisinin gelişmesi; geçmiş, şimdiki ve geniş zaman eklerinin kullanımının yaygınlaşmasıyla çocuklar kısa cümleler kurabilirler. Bu nedenle çocukların kitapla arkadaşlık kurması için kısa cümle yapılarının örneklediği masal, öykü, şiir, bilmece, tekerleme kitaplarından yararlanılabilir. Öte yandan bilişsel gelişim yardımıyla parça-bütün ilişkisini algılamaya başlayan çocuk için özel kesimli kitaplar kullanılabilir. Çocuğa, renk, şekil ve büyüklük kavramlarını tanıtan ve bu kavramların arasındaki bağlantıyı kurmalarına olanak sağlayan kalın kartondan yapılmış kitaplardan yararlanılabilir.

Devinimsel gelişim bakımından çocuğun büyüklerin davranışlarını sınıadığı ve taklit ettiği dönemdir. Bu dönemde bedensel becerilerin kazanılması ile birlikte bağımsız davranabilme, söylenenlerin tersini yapma, dikkat çekici davranışlarda bulunma, inatçılık önem kazanır. Öte taraftan ikinci yılda yürüme ve koşma gelişir, çocuklar konuşmaya başlarlar ve kişisel kimliğe sahip olmak isterler (Değer, 2011:48; Yavuzer, 2006:38). Bu bağlamda bu dönemde, çocuğun hareket becerisinin artmasıyla zenginleşen dünyasına yönelik olarak kitapların, iç ve dış yapı özellikleriyle çocuğa göre olması gerekir.

Kişilik gelişiminin de etkisiyle kendisini tanımaya başlayan, benlik algısı oluşmaya başlayan çocuğa çeşitli kişilik örneklerinin yer aldığı kitaplar okunabilir. Bunlar, çocukların benlik saygılarını örselemeyen, değerli olduğu duygusu yok edilmeden, kimlik duygularını geliştirecek aile, akrabalık, komşuluk ve yurt izlencelerini (temalarını) işleyen masal, şiir, kısa öykülerdir (Sever, 2010:60). Kitaplarda yer alan bu izlenceler, aynı zamanda içinde toplumsal iletişime dönük sezinetici uyarımlar da barındırır. Çocukların kendilerini sözlü olarak ifade edebilecekleri ortamlar yaratılmalı, kitaplardaki iletiler aracılığıyla çocuğun toplumdaki konumunu algılaması sağlanmalıdır. Böylece kendini tanımaya başlayan çocuk toplumdaki yerine ilişkin ipuçlarını algılamaya, başkaları hakkında düşünmeye başlar. Bu süreçte çocuk, doğal olarak özdeşim kurmayı öğrenir ve bu durum onun toplumsal gelişimine de katkı sağlar.

2.1. Kitap tanıtımı

2.1.1. Öğretici kitap: “Söyle Anne Ben Neden Varım?”- Yazar: Oscar Brenifier, Resimleyen: Delphine Durand, Tudem Yayınları, 2012.

Fotoğraf 5:

Brenifier, 2012

Soru tümcesiyle başlayan kitap, çocuğun yaşamı tanıma istemiyle dolu dünyasına vurgu yapar. Filo adlı çocuk, annesine, “Neden var olduğunu sorar”. Yanıt alamayınca oyuncağı Zof ile çevrelerinde gördükleri nesnelere bu soruyu yöneltmeye başlarlar. Çiçekler, duvar, toz parçası, duvar saati, sinek, televizyon vb. çocuğun çevresinde yer alan birçok nesne, büyük- küçük gibi zıt kavramların da yardımıyla dilsel ve görsel metinde buluşturulur.

Fotoğraf 6:

Brenifier, 2012

Anlatımın sonunda belleğindeki soru işaretleri ve bunlara yanıt bulma istemiyle çocuk baş başa bırakılır. Böylece düş ve düşünce gücünün devindirilmesiyle, çocukta soru sorma isteminin oluşturulması öykü kurgusunun içindeki çarpıcı dönütler yardımıyla yapılandırılır.

2.1.2. Yazınsal kitap: “Ninemın Arkadaşı”- Yazar: Aysel Gürmen, Resimleyen: Mustafa Delioğlu, Uçanbalık Yayınları, 2007.

Koltuğun arkasında bıyık altından gülümseyen gözlüklü yaşlı bir adam ve aynı koltuğun arkasına saklanmış, meraklı gözlerle bu adama bakan bir çocuk ve kedisi... Kitabın görsel dille oluşturulmuş çarpıcı kapağı ve adındaki ipucu, daha ilk sayfası açılmadan öykünün ortağı kılıyor okurunu. Kitabın arka kapağına bakıldığında ise yine öykünün çarpıcı içeriğiyle tamamlanıyor görsel metin. Aynı koltuğun bu kez diğer yanından, küçük çocuğa bakan ninesi, yaşlı adamdaki muzur ifadenin benzerini taşıyan yüz ifadesiyle, görsel öykünün anlam bulma çabasında, soruların yanıtını oluşturan etkili bir öge oluyor. Böylelikle çocuk, kitabın daha sayfalarını çevirmeden içeriğe ilişkin ön bilgi edinme olanağı bulabilir. Sanatçı duyarlılığıyla çocuk gerçekliği gözetilerek hazırlanmış çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun görsel algısını devindirme sorumluluğunu bu nitelikteki ürünlerle yerine getirir.

Fotoğraf 7:

Gürmen, 2007

İlk sayfayı çeviren okur, aynı etkiyi bu kez dilsel metnin ortaklığında da duyumsar:

*Ninem bugün çok **heyecanlı**,*

*üstelik de **telaşlı**.*

Sordum bu telaş niye,

arkadaşı gelecekmış ziyarete!

Çok şaşırdım!

Ninemin benden başka arkadaşı yok sanırdım (Gürmen, 2007).

Fotoğraf 8:

Gürmen, 2007

Heyecanlı, telaşlı, şaşırımdım gibi eylem bildiren sözcüklerle çocuk kahramanın merakına, okur da ortak kılınmaktadır. Çocuk okur, bu tümcelerle dile ilişkin somut örneklerle bilgi edinirken; kendisinin anneannesinin tek arkadaşı olduğunu düşünmesiyle, düş ve düşünce gücünü devindiren kısa tümceler yardımıyla soyut düşüncenin kapıları da aralanmaya başlar. Öykünün sağlam kurgusuyla kıskançlık duygusunun yerini sevginin alması ve bu sevginin paylaşarak artacağı vurgulanması, öyküdeki ustaca anlatımla çocuğun içsel dünyasına dokunmayı başarmaktadır. Bu bağlamda, dilsel ve görsel metnin sanatçı duyarlılığıyla oluşturulmasının, çocuğun gelişim sürecinde etkili bir öge olduğu ortaya konulmaktadır.

3. 4-6 Yaş Dönemindeki Çocuklarda *Kitap Sevgisi* Oluşturmak için Hangi Kitaplardan, Nasıl Yararlanılmalıdır?

Bu dönemdeki çocuklara seslenen edebiyat yapıtlarının genel amacı; kitapla tanışan, onunla arkadaşlık kuran çocukta kitap sevgisi oluşturmaktır. Bu amaca yönelik olarak çocukların sanatsal nitelikler taşıyan dilsel ve görsel uyarılarla (kitaplarla) buluşturulması, temel bir ilke olarak benimsenmelidir. Edebiyat yapıtlarıyla duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi, resimli öğretici kitaplarla da özellikle bilişsel gelişimlerinin desteklenmesi; okulöncesi eğitim sürecinin temel bir sorumluluğu olarak görülmelidir (Sever vd, 2009:26). Başka bir söyleyişle, bilişsel gelişim çerçevesinde diğer gelişim ilkelerini de ele alan, çocuğun gelişimini bütün olarak gören bir yaklaşım esas olmalıdır. Öte taraftan bu dönemde çocuk, aile ve arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kurmaya başlar. Bağımsızlığını ilan etmeye ve bunu davranışlarıyla da göstermeye başlar. Kendi başarılarından içsel dönüt aldıkça kendine olan güveni artar. Doğru ve yanlış hakkında değişmez yargılara vardığı bir dönemdir. Sevgi ve güven konularını işleyen öyküleri dinlemekten hoşlanır. Uyku öncesi anlatılan masal ve öyküleri dinlemek, edebiyatla olan ilişkisini güçlendirir. Kitaplar duygularını yansıtabilir. Öykülerdeki kahramanlar çocukların girişim duygularını devindirir (Kiefer, 2010:45). Bunların yanı sıra bu dönemde resimli kısa öykü kitapları, masal kitapları, bilmece, tekerlemeler, sayımacalar, düzeyine uygun fıkra, kısa şiirler, çocuğa göre ve çocuk gerçekliğiyle hazırlanmış ilgisini çekecek konuları ele alan kısa, resimli gezi yazılarından yararlanılmalıdır.

4-6 yaş; okulöncesi dönemin son, okul türü öğrenmenin de bir önceki evresi olduğu için çocuğun gelişiminde önemli ve belirleyici bir dönemdir. Öte yandan kitabı tanıyan, onunla arkadaşlık kuran çocuğun, kitabı sevmesi ona kendiliğinden yönelmesi okuma kültürü edinme sürecinde önemli bir basamaktır. Bu bağlamda sözü geçen kitaplar, çocuğun öncelikli olarak yaşam alanına sokulmalıdır. Çocuk, ailesinin yanı sıra okul öncesi eğitimle birlikte akranlarıyla da iletişime geçmeye başlar. Sever (2010:61)'in vurguladığı gibi, "Çocuklara arkadaşlığa önem veren, özgüveni gelişmiş kahramanların bulunduğu öyküler okunmalı; okuma etkinliklerinde, kendilerini değerli görmelerini sağlayacak olanaklar yaratılmalıdır". Öte taraftan, "(...) Çocuklara, insanların ve hayvanların karşılaştığı sorunlar karşısında güvenlerini yitirmeden başarılı olabileceklerini örnekleyen; karşılaşılan istenmedik

durumlarda duyguları kontrol edebilmeyi başaran insan ve hayvan kahramanların yer aldığı masal ve öyküler okunmalıdır". Böylelikle bireysel olduğu kadar toplumsal paydada da durum ve olaylar karşısında nasıl davranması gerektiği çocuğa örtük anlamda iletilmiş olur. Öte yandan çocuk edebiyatı ürünleri; erken çocukluk döneminden başlayarak sunduğu görsel ve dilsel olanaklarla çocukları ana dilinin inceliklerini sezmeye yönelten ilk araçlardır. Masal, destan, öykü, şiir, bilmece, kısa anı ve gezi yazıları, bilimsel olayları anlatan ilginç kitaplar, başvuru kitapları, e-kitaplar (ailelerin okuyabileceği) çocukların gelişimine önemli katkıları olan ve erken çocukluk döneminde de kullanılan başlıca ürünlerdir (Gönen vd., 2011).

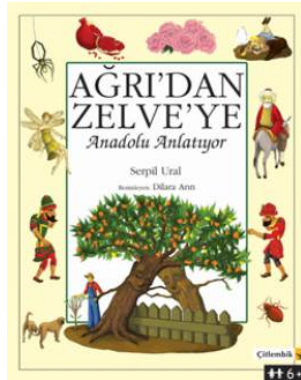
Bu yıllarda fiziksel gelişimde, kontrol ve ritmik koordinasyon arttığı için çocuğun hareketleri daha uyumlu ve dengeli olmaya başlar. Buna karşın bu dönemde yani 3-4 yaş çocuklarında abartma ve sınırlama da görülür. Bunun yanı sıra, gerek kişisel yaşamlarında, gerekse ev ortamlarında daha bağımsız hareket etmeye başlarlar. Bu yaşlarda motor davranışta da gelişme gözlenir ve çocuk her hareketi kendi başına yapabilecek düzeye ulaşır. 5-6 yaşına gelen çocuklarda, mekanik yönden etkili, uyumlu ve kontrollü, gelişmiş hareket şekillerini sergilerler. Öte taraftan kızların, erkeklere oranla ince motor kasları hızla gelişir. Bu nedenle kızlar denge sağlama, makas kullanma veya kalem tutma becerileri açısından, erkeklerden daha başarılıdır. Ancak genel olarak bu yaş çocukları, motor koordinasyon gerektiren etkinlikleri yapmada yeterli fiziksel donanıma sahip değildir (Aydın, 2008; Değer, 2011; Yavuzer, 2006). Bu nedenlerle her yaş döneminde olduğu gibi bu yıllarda da çocuklara ilgi ve merakları doğrultusunda sorumluluklar yüklemek gerekir.

3.1. Kitap tanıtımı

3.1.1. Öğretici kitap: Ağrı'dan Zelve'ye Anadolu Anlatıyor-

Yazar: Serpil Ural, Resimleyen: Dilara Arın, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993. (Yeni baskı:2012).

Fotoğraf 9:

Ural, 2012

Öğretici kitaplar kapsamında ele alınan bu kitap, Anadolu'da anlatılan birçok öyküyü A'dan Z'ye dile getirmektedir. Alfabetik sıra ile ülkemizin çeşitli yörelerini ve kültürünü tanıtan bu kitapla çocuklar, hem bilgilenme hem de yeni yerler tanıma olanağı bulur. Aynı zamanda bu bilgileri resimlerle ve ilginç öykülerle anlatırken, çocukta okuma eylemine karşı içsel bir devinim de yaratılmaktadır.

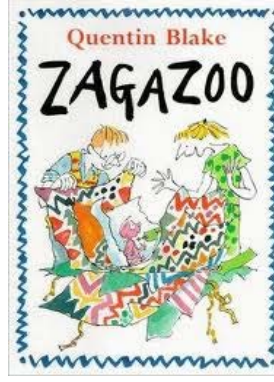
Kitapta yer alan bir öykü de Ağrı Dağı'nın tanıtıldığı, "Nuh'un Gemisi" adlı efsanedir. Bu öykü, A harfinde yer almaktadır. H harfinde yer alan "Hacivat" ile Hacivat ve Karagöz oyunu tanıtılmaktadır. Aynı zamanda bu iki kahramanın yaşadığı yer olan Bursa ili de haritada gösterilmiştir.

3.1.2. Yazınsal kitap: ZAGAZOO- Yazar: Quentin Blake, Jonathan Cape Publishing, 1998.

Quentin Blake, İngiltere'nin dünyaca ünlü çocuk edebiyatı yazarı, aynı zamanda karikatür ve resim sanatçısıdır. Birçok kitabı resimleyen ve aynı zamanda yazarlığını da yapan sanatçı, kendine özgü dilsel ve görsel metniyle dikkati çeker.

Zagazoo adlı kitapla Quentin Blake, sevgi kavramını kendine özgü anlatımıyla, farklı bakış açıları sunarak, okuruna düşsel ve düşünsel açıdan özgürlük kapısını sonuna kadar aralar...

Fotoğraf 10:

Blake, 1998

Birbirini seven iki gencin, zamanla yuva kurması ve ardından bir gün kapılarına bırakılan bir paketle yaşamlarının değişmesi usta bir dille anlatılır.

Fotoğraf 11:

Blake, 1998

Paketin içinden sevimli bir bebek çıkınca çok sevinen George ve Bella, her gün uyandıklarında bu bebeğin değişik bir hayvana dönüştüğünü fark ederler. Bir gün değişik sesler çıkaran bir *devekuşu*, bir gün evin altına üstüne getiren bir *domuz*, bir gün saçları birbirine karışmış bir *yaratık*... Günler ayları, aylar yılları kovalar ve bir gün bu yaratık, çok yakışıklı bir gence dönüşür...

Fotoğraf 12:

Blake, 1998

Sevgi, aile ve paylaşım gibi birçok önemli kavramı barındıran öykü farklı anlatımı ve bakış açısıyla da

yazar ve çizer, Quentin Blake'ın ustalığını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, 5-6 yaş dönemindeki çocukların düş ve düşünce gücünü geliştirmesi ve sanatçı bakış açısı kazanması bağlamında önemli bir yapıttır.

İLKOKUL DÖNEMİ

4. 6-8 Yaş Dönemindeki Çocuklara Okuma Yazma Becerisi Kazandırmak için Hangi Kitaplardan, Nasıl Yararlanılmalıdır?

Okuma-yazma becerisi kazandırma, çocuğa okulöncesi dönemde dilsel becerilere ilişkin temel becerilerin edindirilmesiyle yakından ilişkilidir. Anadili ediniminde çocuğun yakın çevresinin önemli bir işlevi vardır. Başka bir anlatımla, Sever (2007:18)'e göre, *çocukların anadili ediniminde öykünme etkili bir yoldur. Çocuk kitapları, anadilinin kullanım örneklerini somutlayan bir model olarak kaynak olma özelliği taşır. Nitelikli, görsel ve dilsel uyaranlarla buluşturulmuş çocuk, 6 yaşına geldiğinde, her yapıdaki, 5-10 sözcükten oluşan cümleyi başarıyla kurabilir; 8 yaşından başlayarak Türkçenin atasözü, deyim gibi sözcüklerini yazma ve konuşma eylemlerinde doğru kullanabilir, benzetmelerden yararlanabilir.* Bu doğrultuda çocuğun nitelikli çocuk kitaplarıyla buluşturulması, onun okuma-yazma becerisini kazanma ve geliştirmesi bakımından önemlidir.

Bu dönemde, dilin zengin sözcüklüğünü örneklediren, öykü kurgusu içine sindirilmiş yazınsal kitaplardan yararlanılmalıdır. Aynı zamanda yine çocuk gerçekliğini önceleyen ve çocuğa göre hazırlanmış öğretici metinlerden de yararlanılabilir. Bu amaçla, okuma-yazma becerisi kazanan çocuğun, bilgi ve algı düzeyi gelişirken çocuk kitapları aracılığıyla düşünce üretme ve yaratıcılıkları da gelişmeye başlar. Bu nedenle çocukların okuma-yazma becerisi kazanması ve bu becerinin alışkanlığa dönüşmesi için dilsel metinleri görsel metinlerden baskın olmaya başlayan öykü, roman, masal, şiir, bilmece, tekerleme, düzeye uygun karikatür kitaplarından yararlanılabilir. Öte yandan çocuk gerçekliğiyle oluşturulmuş çocuğa göre olan tiyatro oyunları ve yaşamöyküleri (biyografiler) de yine çocuklarla buluşturulmalıdır.

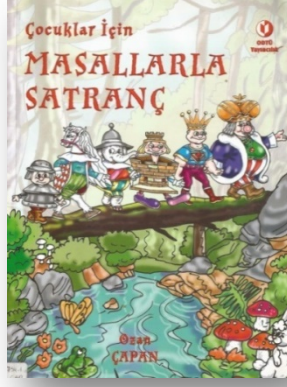
Bu dönemde ayrıca motor yeteneklerde, okulöncesi döneme oranla her iki cinsten de gelişme gözlenir. İlkokul çocukları rahatlıkla koşar, tırmanır, paten kayma, iki tekerlekli bisiklete binme gibi beceriler bu dönemde kolaylıkla edinilir. (Senemoğlu, 2005). Bu nedenle aile ve öğretmenler, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre etkinlikler hazırlamalı, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda okuma ve yazma çalışmalarını düzenlemelidirler.

Okuma- yazma becerisini kazanmasıyla çocuk, bireysel ve toplumsal paydada kendini gerçekleştirmeye dönük ilk somut eylemini gerçekleştirir. Bu noktada önemli olan çocuğun okuma alışkanlığı kazanması için etkili ve sağlam bir yapılanmanın yaşama geçirilmesidir. Bunun için de okuma ve yazma becerilerini etkin ve bütüncül bir yaklaşımla çocuğun kullanmasına olanaklar yaratılmalıdır. Çocukların okuduğu kitaplarla ilgili olarak, olayları anlama, değerlendirme ve eleştirme becerileri, doğal tartışma ortamları oluşturularak sınanmalıdır. Çocukların okuduklarına ilişkin anlatmak istedikleri ilgiyle dinlenmeli; onlara yazma, resim yapma isteklerini uygulamaya sokabilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır. (...) Çocukların özgürlük alanı genişletilmeli; ancak tepkisel davranışlarını kontrol etmeleri için başvurulabilecek uygun yollar birlikte tartışılarak bulunmalıdır. Özellikle, bu dönemde başarılarıyla özdeşim kurabileceği, iyi geliştirilmiş kahramanların yer aldığı edebiyat yapıtlarını okumaya yönlendirilmelidir. Bu süreç, çocukların hem özgürlük istemlerinin yanıtlanmasında hem de olumsuz tepkilerinin dengelenmesinde etkili olabilir (Sever, 2010:53,62). Genel bir anlatımla, okuma-yazma becerisi edinen çocuğun, okuma-dinleme (anlama) ve yazma-konuşma (anlatma) becerilerini tümel bir yaklaşımla geliştirmek temel yaklaşım olmalıdır. Aile ve okulda, çocuğun okurken düşünmesine, yazarken kendini ifade etmesine olanaklar sağlayan eğitim ortamları oluşturulmalıdır.

4.1. Kitap tanıtımı

4.1.1. Öğretici kitap: “Çocuklar İçin Masallarla Satranç” – Yazar: Ozan Çapan, ODTÜ Yayıncılık; 2003.

Fotoğraf 13:

Çapan, 2003

Satranç, bireyin dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimini tümel bir yaklaşımla geliştiren bir oyundur. Satrancı, okulöncesi dönemden başlayarak çocuğa tanıtmak ve öğretmek, çocuğun özellikle kişilik ve zekâ gelişimini olumlu yönde etkileyen bir süreçtir. Alanında ilki gerçekleştiren bu çalışmayla yazar, çocuklara görsel ve dilsel açılardan Satranç oyununu eğlendirirken öğretme amacını gerçekleştirmektedir.

Fotoğraf 14:

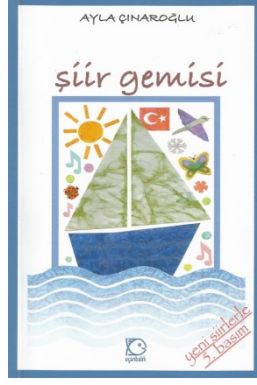
Çapan, 2003

Çocuklar İçin Masallarla Satranç, dizinin diğer kitapları olan *Satranç Boyama Kitabı* ve *Temel Satranç Bilgileri* ile Satranç Eğitim Setini oluşturmaktadır. Bu kitapla, çocuklara masal dinleme ya da okumayla birlikte satranç taşlarının yönlerinin boyama çalışmalarlarıyla da tanıtıldığı bir süreç oluşturulmaktadır. Kitap, öğrenme sorumluluğunu okura vermesi ve eğitsel süreçte çocuğu etkin bir birey kılması bakımından da önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

4.1.2. Yazınsal kitap: “Şiir Gemisi” - Yazar: Ayla Çınaroğlu, Uçanbalık Yayınları, 2007.

Öyküleri, romanları, tiyatro eserleri ve özgün resimlemelerinin yanı sıra şiir kitabıyla da çocuklara seslenen bir yapıt ortaya koyar “Şiir Gemisi”yle Ayla Çınaroğlu. Yazar, Şiir Gemisi ile hemen hemen tüm yapıtlarında olduğu gibi insan, doğa ve hayvan sevgisini özgün bir yaklaşımla ele alır.

Fotoğraf 15:

Çınaroğlu, 2007

Aile sevgisini renk, koku, ses gibi beş duyuya seslenerek dile getiren yazar, usta dilinin en yetkin örneklerinden birini “Beş Duyu” adlı şiiriyle somutlamaktadır:

BEŞ DUYU

Renklerin içinde en sevdiğim

Küçük kardeşimdir

Kokuların içinde

Annem.

En sevdiğim tat dersiniz

Şeker yediği zaman, dedem.

En sevdiğim ses, kırların sesi ilkbaharda.

Ve bir yere giderken yol boyu

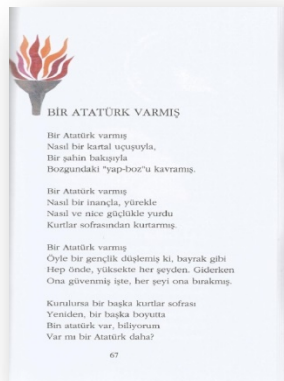
Babam elimi tutarsa

İşte bu

En güzel dokunma duygusu (Çınaroğlu, 2007).

“Bir Atatürk Varmış” adlı şiirde de, Atatürk sevgisi, Atatürk’ünzekâsı ve yurt sevgisiyle özdeşleştirilmektedir. Kartal uçuşu, şahin bakışı benzetmeleriyle Atatürk’ün ileri görüşlülüğüne de yazınsal dilin estetik duyarlılığıyla vurgu yapılmaktadır. Böylelikle şiirlerle çocuğun anadiline dönük katkı sağlarken bir yandan da sanatçı duyarlılığının kendine özgü yorumuyla çocuk, estetik dilin tüm olanaklarından özgürce yararlanabilmektedir.

Fotoğraf 16:

Çınaroğlu, 2007

Çocukların kavram edinimi sürecinde, başvuru kaynağı niteliği taşıyan bu kitap, içerik ve görselleriyle de çocuk edebiyatının ilkelerini barındırmaktadır. Tüm renkleri yelpazesinde taşıyan bu kitap, aynı zamanda özgün kolaj (kesyap) tekniğiyle oluşturulan birbirinden yaratıcı ve ilginç resimleriyle yaşam evreninin ipuçlarını çocuklara içten bir anlatımla duyumsatmaktadır.

5. 8-10 Yaş Dönemindeki Çocuklara *Okuma Alışkanlığı Kazandırmak için Hangi Kitaplardan, Nasıl Yararlanılmalıdır?*

Bu dönemde okuma ediminin alışkanlığa dönüşmesi, yaş ve gereksinmelere uygun nitelikli kitaplarla buluşması kadar etkili uygulamaların yaşama geçirilmesine de bağlıdır. Kitap sevgisi oluşmuş çocuğun, okuma-yazma becerisini de kazanması onu okuma ediminde birey kılmaya yönelik adımlardır. Bu aşamada artık çocuk ona seçilen kitapları okuyan, edilgen bir varlık olmaktan çıkıp kendi seçtiği kitapları okuma isteğiyle dolu, etkin bir birey olma sürecine girer. Bu noktada aile ve öğretmenler, belirli aralıklarla çocuğun ilgisini de göz önünde tutarak, çocuk edebiyatı ürünleriyle buluşmasına olanak sağlayan ortamlar hazırlamalıdır.

Bu dönemde ayrıca bedensel büyüme ve gelişim de olgunlaşmaya başlar. *İlkokulun ilk yıllarında büyümede gittikçe artan bir yavaşlama olmasına karşın on yaşlarına doğru beden biyokimyasındaki farklılaşmalara bağlı olarak özellikle kız çocuklarında ani bir boy artışı yanında, ikincil cinsiyet özelliklerinin de belirmeye başladığı görülür. Erkek çocukları dokuz on yaşlarına kadar kızlardan biraz daha uzun ve daha iri bir bedene sahip olmalarına karşın ilkokulun son yıllarında kızlardan daha ufak bir görünümde olurlar. Ancak kızlardan daha hareketlidirler ve bedensel güce dayanan etkinlikleri daha fazla yeğlerler (Bilgin, 2012:67).* Bu bağlamda çocukların ilgi ve gereksinmeleriyle birlikte kitapların biçim, içerik ve eğitsel özellikleri de kız ve erkek çocukların bedensel gelişimleri göz önünde tutularak seçilmelidir. Öte yandan, okuma alışkanlığının çocuğun yaşamında yer bulması okuma-yazma becerilerinin de etkili olarak kullanılmasına önemli ölçüde bağlıdır. Etkili okuma eylemi, çocuğu duygu ve düşüncelerini iletmeye ve çevresiyle paylaşmaya yönlendirmeye başlar. Bu istemi doğru bir şekilde yanıtlamak çocuğun okuduğunu etkili olarak hem sözel hem de yazılı biçimde anlatmasına olanak yaratır. Bu nedenle okuldaki yazı derslerine de gereken önemi vermek gerekir. *Okul yaşamının ilk iki-üç yılında, çocuklara yumuşak ve büyük bir kurşun kalemle, büyük puntolarla yazı yazdırılmalıdır. Üçüncü sınıfta harflerin boyu biraz küçültülebilir, ancak hiçbir koşulda bir yetişkinin kullandığı punto ölçütlerine göre düzenlenmesi beklenmemelidir (Bilgin, 2012:68).* Amaç, çocuğun baskı altında olmadan, daha hızlı ve okunaklı yazmasını sağlamaktır.

Bu dönemde, dilin anlatım olanaklarını ve sözvarlıklarını içeren yazınsal ve öğretici kitaplardan yararlanılmalıdır. Soyut düşünmenin zeminin oluşturulduğu bu dönemde çocuk kitaplarıyla düş ve düşünce gücünün de gelişimi sağlanır. Bu nedenle okuma ediminin alışkanlığa dönüşmesi için dilsel metinlerin ağırlıkta olduğu öykü, masal, şiir, bilmece, düzeye uygun karikatür kitaplarından yararlanılabilir. Öte yandan çocuk gerçekliğiyle oluşturulmuş çocuğa göre olan tiyatro oyunları, tarih kitapları ve yaşamöyküleri (biyografiler) de yine çocuklarla buluşturulmalıdır. Genel bir anlatımla, bu dönemde çocuğun okuma alışkanlığı kazanması için sürekli ve düzenli uygulamaların yaşama geçirilmesi gerekir. Öte yandan aile bireyleri ve öğretmenler çocuğun okumayı, yaşamında temel bir gereksinme olarak algılayıp alışkanlığa dönüştürmesi için bu konuda bilinçlenmelidir.

5.1. Kitap tanıtımı

5.1.1. Öğretici kitap: *Karikatür Kitabı*- Yazar: Behiç Ak, Günışığı Kitaplığı, 2012.

Çocuklarla büyükler arasında tek fark var zaten, diyerek çarpıcı bir tümceyle giriş yapıyor yazar Behiç Ak. Ardından sürdürüyor, "Büyükler çocuk olduklarını gizleyebiliyorlar. Çocuklar ise henüz bu konuda deneyimsizler" (Ak, 2012:5).

Fotoğraf 17:

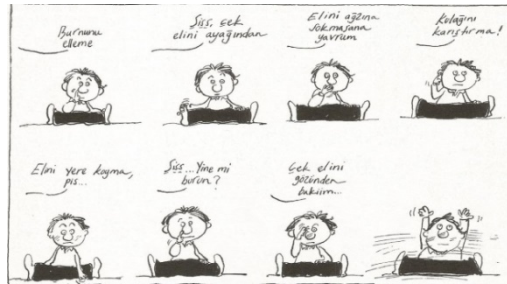

Ak, 2012

Yazar, her insanın içinde gizli kalmış bir çocuğun olduğunu ve çocukların saf duygularının henüz törpülenmediğini dile getirir. Bir bakıma dilin ve düşüncenin insanın yaşamındaki her süreçte özgür bırakılması gerektiğini savunarak başlar sözlerine. Başka bir söyleyişle yazar, dili, çizgilere dönüştürürken, eğlendirirken düşündüren, düşündürürken soru sormasını ve daha da önemlisi yalnızca çocukların değil yetişkinlerin de özgürce düşünmesini sağlıyor...

Fotoğraf 18:

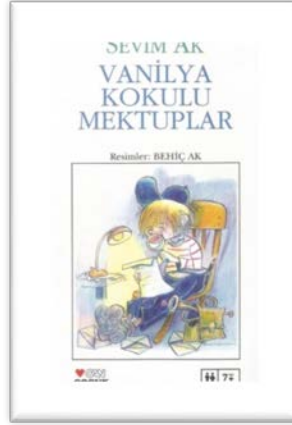
Ak, 2012

Kitap, çocuğun ve içindeki çocuğu koruyanların, düşsel ve düşünsel yolculuklara özgürce çıkmasına olanak sağlayan karikatürler içermektedir. Öte taraftan karikatürlerle, çocuğun dilsel ve bilişsel gelişimine de farklı bakış açıları kazandırarak katkı sağlamaktadır.

5.1.2. Yazınsal kitap: Vanilya Kokulu Mektuplar, Yazar: Sevim Ak, Can Çocuk Yayınları, 2005.

'Yaşam bir aynadır, sen ona gülümsersen o da sana gülümser.'

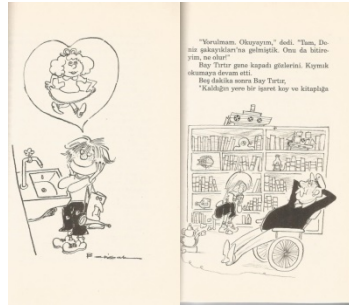
Fotoğraf 19:

Ak, 2005

Kitabın ilk sayfasındaki bu çarpıcı belirleme, içeriğe dönük ipuçları taşıırken aynı zamanda da okurun düş ve düşünce gücünü devindirmesine olanak sağlamaktadır. Öte yandan Vanilya Kokulu Mektuplar adlı kitabı elinize aldığınızda sanki vanilyalı bir pasta kokusu burnunuza gelmektedir. Nasıl ki evde anneniz pasta yaptığında ya da bir pastanenin önünden geçerken, kaç yaşında olursanız olun, içinizi bir sıcaklık, bir mutluluk kaplar, işte bu kitabı elinize aldığınızda da sevgiyle kuşatılmaya başlarsınız.

Fotoğraf 20:

Ak, 2005

Merak ve keşfetme duygusu, hangi yaştan olursa olsun, kitabı okumaya başlayan her insanı içine çekmektedir. Olay örgüsü, başkahraman Kıymık'ın annesiyle babasının ayrılması üzerine bir süreliğine anneannesine bırakılması ve anneannesine olan yaşamından kesitlerle başlar. Yaşamda var olan her şeye karşı meraklı olan Kıymık, kendi yarattığı 'Kıymık Dedektiflik ve Keşif Bürosu'yla tıpkı bir dedektiftir. Araştırmacı ve şüpheli kimliği, düş gücünün sınır tanımayan özgürlüğüyle buluşunca yaratıcılıkta sınır tanımaz bu küçük kahraman...

Sevginin her boyutuyla ele alındığı kitapta insan, deniz, doğa, hayvan, aile kavramlarının farklı bakış açılarıyla ele alınıp sevgiyle, paylaşım ile yaşamın güzelleştirilebileceği vurgulanmaktadır. Kitap, insanın sadece kendini değil, çevresindekileri de düşünüp, onlara yardım ettiğinde çarpıcı sonuçlar yaratacağını, keşfederek bulduruyor okuruna...Umudun, sabretmenin, yaşama sevincini ne olursa olsun hiç yitirmemenin en anlamlı ve güzel örnekleri sezdirilmektedir. Özellikle masallarda, düş kurmanın insanı nasıl değiştirip yaşama bağladığı, sevginin, aşkın aslında emek ve sabır gerektirdiği ve bir işi başarmanın onun hakkını vererek yapmakla olanaklı olduğu vurgulanmaktadır.

ORTAOKUL DÖNEMİ

6. 10-12 yaş dönemindeki çocuklara *eleştirel okuma, izleme, dinleme becerisinin kazandırılması için hangi kitaplardan, nasıl yararlanılmalıdır?*

Somut dönemden soyut döneme, çocukluktan ergenliğe geçişin yaşandığı bu dönem, birçok değişikliği ve yeniliği de bireyin yaşamına ortak eder. Bu nedenle birey olma yolunda ilerleyen çocuğu, yaş ve gelişim özellikleri çerçevesinde, okuma, düşünce üretme ve eleştirel düşünme basamaklarında etkili yayınlar ve uygulamalarla buluşturmak gerekir. Anne- babadan çok öğretmen ve arkadaşlarıyla zaman geçiren ve onlarla özdeşim kuran çocuk için eleştirel okuma, izleme ve dinleme eğitim sisteminin bir parçası olmalıdır.

Değişikliklerin olduğu bu dönemde fiziksel olarak da birçok değişim yaşanmaya başlanır. İlkokul yıllarına denk gelen bu yaşlarda fiziksel gelişim yavaşlamaya başlar. Dönem başlangıcında kızlar erkeklerden kısa olduğu halde (birkaç santim) dönem sonunda kızlar erinliğe girerler ve gelişimleri erkeklerin önüne geçer. Ancak erkekler daha hareketli ve kaslarını kullanmayı gerektiren etkinliklere fazla eğilimlidir. Dönemin sonuna doğru çocuklar ince motor kaslarını kontrol etmeye başlarlar ve bu kaslarını kullanma çabasına girerler. Örneğin, bir müzik aleti çalmayı öğrenme bu dönem için uygun bir süreçtir (Erkan, 2008: 56).

Son çalışmalar, öğrencilere eleştirel düşünmenin öğretilmesini yaşamsal bir gereklilik olarak görmektedir. Eleştirel düşünmeyi öğrenen öğrenci, akademik olarak gelişme gösterirken aynı zamanda kişisel olarak da farkındalık yaşamaya başlar. Öte taraftan eleştirel düşünme, okuma ve yazma becerilerini de geliştiren bir yapıdır. Bununla birlikte eleştirel düşünmede “ne düşünmeli” yaklaşımından daha çok “nasıl düşünmeli” üzerinde durulmaktadır (Gregory McLendon, 2008). Bu bağlamda genel olarak çocuğun gelişim özelliklerini önceleyerek, çocuğun gelişen algısıyla da birlikte roman, şiir, tiyatro, tarihi konu alan ve belgesel nitelikli eserler çocuğun yaşam alanına sokulmalıdır. Evde ve okulda, okunan bu eserler hakkında fikir ve görüşlerin paylaşılmasına, yeni fikirlerle birlikte yeni kitaplarla buluşma isteği oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

6.1. Kitap tanıtımı

6.1.1. Öğretici kitap: *Tatil Kitabım İlköğretim 5-* Yazar (Çev.): Levent Türer, Tudem Yayınları; 2012.

Fotoğraf 21:

Türer, 2012

İlköğretim 5 Tatil Kitabım, Tudem Yayınlarının ilkökuller ve ortaokul 1. sınıfta öğrencileri için hazırladığı kitaplardan biridir. Çoklu Zekâ Kuramı ve Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımı temelinde hazırlanan bu kitaplar, çocukların yaz aylarında ve tatil günlerinde zamanlarını etkili ve verimli kullanmaları için yönlendirici bir nitelik taşımaktadır. Tatil Günlüğü, içinde birçok deney, gözlem, doğa, bilim ve teknoloji hakkında bilgi ve uygulamalar, matematik, yemek tarifleri, mekân süsleme örnekleri, tiyatro, sahne dekoru, sudoku vb. çeşitli etkinliklerin yer aldığı, eğlendirirken öğreten bir başucu kitabıdır. 13 test + 26 sınav, 260 test sorusundan oluşan eğlenceli kaynak 13 haftalık çalışma programı içerir. Bu bağlamda çocukların düşünürken öğrenmesine ve bireysel çalışma sorumluluğu edinmesine de olanak sağlayan bu kitap aile ve öğretmenler tarafından da çocuklara önerilmesi bakımından önemlidir.

6.1.2. Yazınsal kitap: Yaramaz Sözcükler- Yazar: Fazıl Hüsni Dağlarca, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Fotoğraf 22:

Dağlarca, 2007

Sözcüklerin anlatım olanaklarının sınırsızlığını, şiir temelinde öykü, resim ve müziğin derin anlamıyla birleştiren Dağlarca, yine farklı, özgün ve özgür bir başyapıt ortaya koymaktadır...

Dağlarca adıyla bütünleşen harfler ve onların “yaramaz”lıklarıyla oluşan sözcükler yazardan çıkıp başlı başına bir başkahraman oluyor. Yazar, yazarlığından yazarak sıyrılıp, adeta harflerle sözcüklere akıp, okurun sözcükleri işitmesine, görmesine bir bakıma beş duyusuyla onları duyumsamasına neden oluyor. Dağlarca’nın giriş tümcesinde, “Öykümün minicik özelliği şu: İşiterek okuyacaksınız. İşitirken olan biteni göreceksiniz de” (Dağlarca, 2007), demesi, Türkçenin anlatım olanaklarının zenginliğini, çocuğun en temel gereksinmesi olan oyunla anlatarak, çocuğun sözcüklerle arkadaş olmasını ve onlarla yeni bir bakış açısı kazanmasını sağlıyor.

Çocuk edebiyatının olmazsa olmaz özelliklerinden biri olan “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliği” kavramları “Yaramaz Sözcükler”le yaşam buluyor. Harflerin yer değiştirmesiyle yeni sözcükler oluşturması ve aynı sözcüklerle farklı tümceler kurulabilmesi, şiir dilinin öyküyle anlatılmasını olanaklı kılarken, Türkçenin varsıllığını bir kez daha çarpıcı bir şekilde ortaya koyuyor. Örneğin, aynı sözcükle farklı anlatımlar yakalayarak, sesteş sözcükleri (yalnız: tek başına ve sadece anlamı) vurgulayan yazar, şiiri, dilin olanaklarıyla öyküye dönüştürürken, öykü; resim, müzik, dans gibi görsel bir sanata bürünüyor... Çocuklara ve her yaştan bireye farklı düşünme yollarını gösteriyor, düş kurmanın, yaratıcı olmanın sınırsızlığını edebiyatın sanat yönüyle vurgularken, şiirle öykünün karışımı, yeni bir tür ortaya koymanın hazzını sezinletiyor.

Fotoğraf 23:

Dağlarca, 2007

Böylece okurun, şiirle buluşması devingen bir eylem haline dönüşürken, okur, yapıtın temel öznesi konumunu alıyor. Dağlarca’nın çocuk edebiyatına ve çocuklara verdiği değeri gösteren, çocuklara okuma kültürü edindirmesi bağlamında da temel yapıtaşlarından biri olan bu kitap, her bireyin kitaplığında bulunması gerektiği öngörülmektedir.

7. 12-14 yaş dönemindeki çocuklara okuma kültürü edindirmek için hangi kitaplardan, nasıl yararlanılmalıdır?

İlkokul süreci, ince motor becerilerinin gelişiminin hızlandığı bir dönemdir. Kasların gelişimi ve birlikte çalışmasına bağlı olarak birçok çocuk koşma, hoplama, sıçrama, atlama gibi davranışları yapabilmektedir. Erkek çocuklar daha çok geniş devinimlerle ilgili oyunlara (futbol oynamak gibi), kızlar ise daha çok fiziksel beceri gerektiren (jimnastik gibi) alanlara yönelirler. Ergenlik döneminde bu farklılıklar erkekler ve kızlar arasında gereksinim, beklenti ve yaşantı farklılıklarına yol açar.

Çocukluk döneminde göreceli olarak yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde yeniden hızlanarak, bu dönem sonunda yetişkinlikteki yapısına ulaşır. Genç, ne “yetişkin” ne de “çocuk” olarak kabul edildikleri bu geçiş dönemine uyum sağlamakta zorluk çeker. 11-12 ile 17-18 yaşları arasını kapsayan ergenlik döneminde fizyolojik ve hormonal değişiklikler kendini gösterir. Erkek ve dişi cinsiyet hormonlarının salgılanmaya başlaması ve bu hormonların vücuttaki öteki hormonlarla birleşmesi, kemik ve kaslardaki büyümeyi hızlandırır.

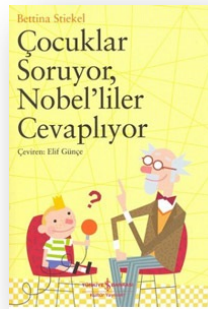
Ergenlik döneminde kızlar ve erkekler karşılaştırıldığında, erkeklerin özellikle kas gücü ve hız gerektiren hareketleri kızlara göre daha kolay yaptıkları görülmektedir. Buna karşılık, hız ve güç gerektiren etkinliklerden çok beceri ve eşgüdüm gerektiren etkinlikler söz konusu olduğunda, ortaya çıkan farkın cinsiyet etkeninden çok, alıştırmalara bağlı olduğu saptanmıştır (Bilgin, 2008).

Bu dönemde genç, (12 yaş ve üstü) kendi davranış ve hareketlerinin sorumluluğunun bilincine varır ve bunu kabul eder. Çevresinde rol modeller ve örnek alacağı kahramanlar arar. Herkesin ona baktığını düşünür ve içine kapanık bir tavır sergileyebilir. Soyut düşünmeye başlar. Bu bağlamda bu dönemde kişilik ve toplumsal problemlerin üstesinden gelmeyi anlatan kitaplardan, karmaşık konuları ve baskın karakterlerin gelişimini gösteren kitaplardan, toplumun her kesiminden kısaca alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki insanların yaşam biçimlerini konu alan ve çeşitli türdeki kitaplardan yararlanılabilir (Galda ve E. Cullinan, 2006).

7.1. Kitap tanıtımı

7.1.1. Öğretici kitap: Çocuklar Soruyor, Nobel’liler Cevaplıyor- Yazar: Bettina Stiekel, (Çev. Elif Günçe), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Fotoğraf 24:

Stiekel, 2012

Çocukların en önemli gereksinmelerinden biri merak, bir bakıma yaşamı öğrenme tutkularıdır. Yaşamı anlama ve bilme isteğiyle sorular sormaya başlayan, her tümcesinde “neden” diyen çocuğa doyurucu yanıtlar vermek, onun yaşamı ve insanı tanımaya, öğrenmesine, düşünce üretmesine ve böylece en önemlisi kendini gerçekleştirme olanağı sağlar. Bu bağlamda, bu kitapta çocuklar sorularını, özgür belleklerden oluşan Nobel ödülü sahibi birçok siyasetçi, yazar, bilim insanı kısaca düşünen ve üreten nice belleğe yöneltmektedir.

Sorular aracılığıyla bilgilenen, bilgilendikçe yeni bilgilere ulaşma zevkini tadan çocuk, okuma ve bilme dürtüsünü kendiliğinden, doğal bir süreçte daha da devindirmek isteyebilir. Sözü geçen kitaptaki sorular çeşitli resim ve karikatürlerle görselleştirilerek, görsel okuma yapılmasına da olanak sağlamaktadır. Örneğin, “Neden bazı şeyleri unutuyorum da bazılarını unutmuyorum?” başlıklı soru, aşağıdaki resimle daha düşündürücü, çarpıcı ve anlamlı hale getirilmiştir:

Fotoğraf 25:

Stielkel, 2012

Sonuç olarak “Çocuklar Soruyor, Nobel’liler Cevaplıyor”adlı kitapla, çocuktan yetişkine her yaştan insanın, soru sormasına ve yanıtlarını Şimon Peres’den Dalai Lama’ya, Mikail Gorbaçov’dan Desmond Tutu’ya kendi alanında Nobel ödülü almış, birçok bellekten almasına olanak sağlanmaktadır. Evrensel nitelikte olan bu kitap aracılığıyla soru sorarken, soru sormanın önemini kavrayacak ve düşünen bellekler aracılığıyla yeni insanlar tanırken, yeni birçok insan ve yaşamı tanıma ve keşfetme isteğiyle dolup taşma olanağı bulunmaktadır.

7.1.2. Yazınsal kitap: Kayıplara Karışmak- Yazar: Gülten Dayıoğlu, Altın Kitaplar, 2014.

Fotoğraf 26:

Dayıoğlu, 2014

Üç kuşağın yazarı olarak anılan Dayıoğlu, 50. Sanat Yılı’nı “Kayıplara Karışmak” romanı ile taçlandırır. Bu yapıtında yazar, kurgunun içindeki bir kahraman olarak karakter ve anlatıcı rollerini üstlenir. Merak ve heyecan içinde başlayan konu, Dayıoğlu (2014:5)’nun, “Haydi gelin, soluk soluğa iz sürerek, bu serüvenleri birlikte yaşayıp romanı birlikte yazalım ”diyerek okurunu yazma serüvenine ortak etmesiyle katlanarak çoğalmaktadır. Okur artık, kitabı okuma süreciyle kitabı oluşturan sözcükler arasında merakla kuşatılma özgürlüğüne kavuşur. Bir bakıma okur, yazarla özdeşim kurarak SELAM Ailesinin başına gelenleri araştırmaya başlar.

İnsani değerlerin tarihsel süreçle anlatılarak dünyanın birçok ülkesine yapılan yolculuklarla da zenginleşen kurgu, “sevgi” temelinde birleşir. Her sayfada merak ögesinin canlı tutulduğu ve gerçekle kurgunun sanatsal duyarlılıkla buluştuğu bu yapıt, genç ve yetişkin okur için salık verilebilir.

SONUÇ

Okuma kültürü edinme sürecinin etkili yapılandırılabilmesi için nitelikli kitaplarla ve doğru

uygulamalarla çocukları buluşturmak gerekir. Bu çalışma ile okulöncesinden ortaokulun sonuna kadar olan süreç yedi alt başlıkta ele alınmıştır. Başka bir söyleyişle 0-14 yaş okulöncesi: 0-2, 2-4, 4-6, ilkokul: 6-8, 8-10, ortaokul: 10-12 ve 12-14 yaş olmak üzere konu edilmiştir. Her evre, yaş ve gelişim özellikleri çerçevesinde çocuk edebiyatının nitelikli ürünlerinden örneklerle kitap tanıtımlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda okuma kültürü edinme sürecinin ardışık ve birbirini tamamlayan bir yapı olduğu, nitelikli kitaplarla çocuğu buluştururken bir yandan da etkili uygulamalarla bu sürecin desteklenmesi gerektiği ortaya konulmaktadır.

ÖNERİLER

Bu çalışma, başka kaynak tanıtımları ve uygulamalarla da çeşitlendirilebilir.

0-14 yaş arası 0-18 yaş olarak genişletilebilir.

Kaynaklar

- Aydın, A. (2008) *Eğitim Psikolojisi/ Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Bilgin, M. (2012) "Bedensel ve Devinsel Gelişim". *Eğitim Psikolojisi*. B. YEŞİLYAPRAK. (Ed.). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Değer, M. (2011) "Doğum Sonrası Dönem ve Fiziksel Gelişim". *Eğitim Psikolojisi*. İbrahim YILDIRIM. (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2008) Edebiyat Öğretimi ve Çocuk Edebiyatı. Öğretmenim, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi. (1), 66–71.
- Erkan, S. (2008) *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Galda, L. and E. Cullinan, B. (2006) *Literature and The Child*. USA: WADSWORTH Thomson Learning.
- Gönen, M. vd. (2011) Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatındaki Farklı Yaklaşımları Kullanma Durumlarının İncelenmesi. *Okuma Kültürü ve Söz Varlığının Geliştirilmesi Çalıştayı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları. 159-175.
- Gregory McLendon, N. C. (2008) *The Effects Of Teaching Critical Thinking and Reading Comprehension Strategies On Students' Writing in Developmental English in a Community College*. Unpublished Doctoral Thesis, Auburn University, United States, Alabama.
- Karasar, N. (2012) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kiefer, Z. B. (2010) *Charlotte Huck's Children's Literature*. New York: Mc Graw Hill Publishing.
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2009) *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2005) *Kuramdan Uygulamaya Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, S. (2007) "Okuma Kültürü Edinme Sürecinde Türkçe Öğretiminin Sorumluluğu". *Okuma Kültürü ve Okullarda Uygulama Sorunları Toplantısı*. Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Sever, S. vd. (2009) *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1815.
- Sever, S. (2010) *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2006) *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, B. (2009) *Çocuklarda Okuma Kültürünü Geliştirmede Ebeveyn ve Öğretmenin Rolü*. Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu. Ankara: Eğitim Sen Yayını, 133-140.